

POSTĘPOWANIE KARNE

Katarzyna Dudka, Hanna Paluszkiewicz

SERIA AKADEMICKA

WYDANIE **5**

POSTĘPOWANIE KARNE

Katarzyna Dudka, Hanna Paluszkiewicz

SERIA AKADEMICKA

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

WYDANIE

5

Stan prawny na 25 października 2020 r.

Wydawca
Joanna Dzwonnik

Redaktor prowadzący
Małgorzata Jarecka

Opracowanie redakcyjne
Agnieszka Witczak

Projekt okładek serii
Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

Poszczególne części przygotowały:

Katarzyna Dudka: rozdz. I pkt 1–3, 5–7; rozdz. II pkt 1–6, 8–11, 13;
rozdz. III pkt 2.2, 2.4–2.6, 2.9–2.11, 2.13; rozdz. VII pkt 4.2–4.4; rozdz. VIII–X,
XV, XVII pkt 2, 5–7, 9, 12; tablice, wzory pism, przykłady, tabele

Hanna Paluszkiewicz: rozdz. I pkt 4; rozdz. II pkt 7 i 12;
rozdz. III pkt 1, 2.1, 2.3, 2.7, 2.8, 2.12; rozdz. IV–VI, VII pkt 1–4.1, 4.5–6;
rozdz. XI–XIV, XVI, XVII pkt 1, 3, 4, 8, 10, 11, 13–15

Katarzyna Dudka, Hanna Paluszkiewicz: rozdz. XVIII; wykazy literatury

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2021

ISBN 978-83-8223-292-9
5. wydanie

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	13
Literatura podstawowa	17
Od autorek	19
Rozdział I	
Zagadnienia ogólne	21
1. Pojęcie prawa karnego procesowego	21
2. Funkcje prawa karnego procesowego	23
3. Źródła prawa karnego procesowego	26
4. Obowiązki prawa karnego procesowego w miejscu i czasie	29
4.1. Obowiązki prawa karnego procesowego w miejscu	29
4.2. Obowiązki prawa karnego procesowego w czasie (prawo intertemporalne)	31
5. Pojęcie procesu karnego	34
6. Przedmiot procesu karnego	36
7. Tendencje rozwoju procesu karnego	40
Literatura	46
Rozdział II	
Uczestnicy procesu karnego	47
1. Pojęcie i rodzaje uczestników procesu karnego	47
2. Organy procesowe	49
2.1. Prokurator	51
2.2. Policja i inne organy postępowania przygotowawczego	57
2.3. Sąd	61
2.3.1. Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego	63
2.3.2. Skład sądu	65
3. Referendarze sądowi	69
4. Strony procesu karnego	73
4.1. Pojęcie i rodzaje oskarżycieli	76
4.2. Oskarżyciel publiczny	78
4.3. Pokrzywdzony	81

4.4. Oskarżyciel posiłkowy	92
4.4.1. Oskarżyciel posiłkowy uboczny	93
4.4.2. Oskarżyciel posiłkowy subsydiarny	100
4.5. Oskarżyciel prywatny	108
4.6. Oskarżony	110
5. Przedstawiciele procesowi stron	112
6. Pomocnicy procesowi stron	114
6.1. obrońca	114
6.2. Pełnomocnik	117
7. Pomocnicy organów procesowych	119
7.1. Tłumacz	119
7.2. Protokolant	120
7.3. Specjalista	121
8. Rzecznicy interesu publicznego	123
9. Rzecznicy interesu społecznego	126
10. Osobowe źródła dowodowe	129
10.1. Oskarżony jako źródło dowodowe	130
10.2. Świadek	131
10.2.1. Świadek koronny	134
10.2.2. Świadek anonimowy	135
10.3. Biegły	137
11. Podmiot zobowiązany do zwrotu korzyści majątkowej	140
12. Właściciel przedsiębiorstwa zagrożonego przepadkiem (art. 91b k.p.k.)	141
13. Inni (nienazwani) uczestnicy procesu karnego	142
Literatura	143

Rozdział III

Naczelné zasady procesu karnego	145
1. Pojęcie i systematyka naczelných zasad procesu karnego	145
2. Charakterystyka naczelných zasad procesu karnego	148
2.1. Zasada prawdy	148
2.2. Zasada swobodnej oceny dowodów	153
2.3. Zasada bezpośredniości	155
2.4. Zasada obiektywizmu	158
2.5. Zasada legalizmu	162
2.6. Zasada ścigania (działania) z urzędu	165
2.7. Zasada skargowości	167
2.8. Zasada kontradiktoryjności	173
2.9. Zasada domniemania niewinności	178
2.10. Zasada prawa oskarżonego do obrony	181
2.11. Zasada informacji i lojalności	186
2.12. Zasada jawności	187
2.13. Zasada ustności	190
Literatura	192

Rozdział IV

Czynności procesowe	197
1. Uwagi wprowadzające.....	197
2. Klasyfikacja czynności procesowych.....	199
3. Orzeczenia i zarządzenia jako czynności organów procesowych	203
4. Rozprawa i posiedzenie sądu.....	212
5. Porządek czynności procesowych – forma i miejsce ich dokonywania	218
6. Wadliwość czynności procesowych	223
7. Utrwalanie przebiegu czynności procesowych	226
8. Doręczenia	231
Literatura	234

Rozdział V

Akta sprawy karnej	236
Literatura	246

Rozdział VI

Terminy	248
Literatura	254

Rozdział VII

Dowody	255
1. Pojęcia wprowadzające.....	255
1.1. Dowód w procesie karnym	255
1.2. Podziały dowodów	260
1.2.1. Rodzaj źródła dowodowego	261
1.2.2. Treść środka dowodowego	262
1.2.3. Sposób przeprowadzania i utrwalania dowodu	263
1.2.4. Odległość źródła dowodu od organu procesowego przeprowadzającego dowód	263
1.2.5. Stosunek dowodu do faktu głównego	264
1.3. Pojęcie poszlaki	264
2. Postępowanie dowodowe	266
2.1. Dowodzenie	266
2.2. Uprawdopodobnienie	267
2.3. Notoryjność	268
2.4. Domniemania	269
3. Wprowadzanie dowodów do procesu	270
3.1. Inicjatywa dowodowa w procesie karnym	270
3.2. Wniosek dowodowy	272
3.3. Zakazy dowodowe	276
3.3.1. Zakazy dowodzenia określonych faktów	278
3.3.2. Zakazy korzystania w procesie dowodzenia z określonych dowodów	278
3.3.3. Zakazy wykorzystania określonej metody dowodzenia	283

4. Źródła dowodowe i ich wykorzystanie w procesie karnym	284
4.1. Uwagi ogólne	284
4.2. Oskarżony i jego wyjaśnienia	286
4.3. Świadek i jego zeznania	290
4.4. Biegły i jego opinia	305
4.5. Dowody rzeczowe i oględziny	317
4.6. Eksperyment procesowy	321
4.7. Dokument	321
4.8. Badania osobopoznawcze i wywiad środowiskowy	324
5. Poszukiwawcze czynności dowodowe	327
6. Kontrola i utrwalanie rozmów	336
7. Problem „dowodów nielegalnych”	341
Literatura	345

Rozdział VIII

Środki przymusu	350
1. Pojęcie i rodzaje środków przymusu	350
2. Zatrzymanie	354
2.1. Zatrzymanie (ujęcie) obywatelskie	355
2.2. Zatrzymanie właściwe	357
2.3. Zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie	360
3. Zatrzymania nieprocesowe	361
4. Pojęcie i systematyka środków zapobiegawczych	363
4.1. Reguły stosowania środków zapobiegawczych	367
4.2. Funkcje środków zapobiegawczych	376
4.3. Przesłanki środków zapobiegawczych	379
4.3.1. Przesłanki ogólne stosowania środków zapobiegawczych	380
4.3.2. Przesłanki szczególne stosowania środków zapobiegawczych	382
5. Charakterystyka poszczególnych środków zapobiegawczych	385
5.1. Tymczasowe aresztowanie	385
5.2. Poręczenie majątkowe	393
5.3. Poręczenia niemajątkowe	398
5.3.1. Poręczenie społeczne	398
5.3.2. Poręczenie osoby godnej zaufania	400
5.4. Dozory Policji i przełożonego wojskowego	401
5.4.1. „Zwykły” dozór Policji i dozór przełożonego wojskowego	402
5.4.2. Warunkowy dozór Policji	404
5.5. Nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym	406
5.6. Zakazy i nakazy określonego zachowania	408
5.6.1. Zawieszenie w czynnościach służbowych	408
5.6.2. Zawieszenie w wykonywaniu zawodu	410
5.6.3. Nakaz powstrzymania się od określonej działalności	410

5.6.4. Nakaz powstrzymania się od prowadzenia określonego rodzaju pojazdów	412
5.6.5. Zakaz ubiegania się o zamówienia publiczne	413
5.7. Zakazy wobec oskarżonego o przestępstwo popełnione w stosunku do członka personelu medycznego	414
5.8. Zakaz opuszczania kraju	415
6. Poszukiwanie oskarżonego i list gończy	419
7. List żelazny.....	420
8. Kary porządkowe	422
9. Zabezpieczenie majątkowe	426
Literatura	429

Rozdział IX

Warunki dopuszczalności procesu karnego	431
1. Pojęcie i systematyka przesłanek procesu karnego.....	431
2. Charakterystyka poszczególnych przesłanek procesu karnego	435
2.1. Właściwość sądu	435
Literatura	451

Rozdział X

Postępowanie przygotowawcze	453
1. Cele i funkcje postępowania przygotowawczego	453
2. Formy postępowania przygotowawczego.....	455
3. Przebieg postępowania przygotowawczego	459
3.1. Wszczęcie postępowania przygotowawczego	459
3.2. Przedstawienie zarzutów	470
4. Zakończenie postępowania przygotowawczego	474
4.1. Zamknięcie śledztwa	475
4.2. Umorzenie postępowania przygotowawczego	477
4.3. Zawieszenie postępowania przygotowawczego	485
5. Nadzór prokuratora nad postępowaniem przygotowawczym	488
Literatura	492

Rozdział XI

Skarga	496
1. Istota skargi procesowej.....	496
2. Zwyczajny (zwyczajny) akt oskarżenia	499
3. Inne szczególne postacie aktu oskarżenia.....	505
4. Substytuty aktu oskarżenia.....	509
Literatura	513

Rozdział XII

Postępowanie sądowe po wniesieniu skargi	515
1. Uwagi wprowadzające.....	515
2. Struktura postępowania sądowego – fazy procesu w stadium postępowania przed sądem pierwszej instancji	517
3. Postępowanie przejściowe	520
3.1. Wstępna kontrola oskarżenia	520
3.2. Kontrola wymagań formalnych aktu oskarżenia	520
3.3. Kontrola merytoryczna oskarżenia	524
3.4. Posiedzenie wyrokowe sądu	528
3.4.1. Wniesienie przez prokuratora aktu oskarżenia z dołączonym wnioskiem o wydanie wyroku skazującego	529
3.4.2. Wniesienie przez prokuratora samoistnego wniosku o skazanie bez rozprawy	531
3.4.3. Złożenie przez oskarżonego samodzielnego wniosku o wydanie wyroku skazującego bez przeprowadzenia postępowania dowodowego	531
3.4.4. Wniesienie przez prokuratora wniosku o warunkowe umorzenie postępowania	532
3.5. Czynności organizujące rozprawę główną	533
3.6. Posiedzenie organizacyjne sądu	538
Literatura	540

Rozdział XIII

Rozprawa główna	543
1. Model rozprawy głównej	543
2. Kierowanie rozprawą główną.....	547
3. Przebieg rozprawy głównej.....	549
3.1. Wywołanie sprawy – rozpoczęcie rozprawy głównej	549
3.2. Część wstępna rozprawy – bilans osobowy i instrumentalny	551
3.3. Przewód sądowy	556
3.4. Dalsze postępowanie dowodowe na rozprawie głównej	562
3.5. Przemówienia końcowe	574
3.6. Wyrokowanie	576
3.7. Przerwa i odroczenie rozprawy	585
4. Czynności kończące postępowanie w sądzie pierwszej instancji	588
Literatura	592

Rozdział XIV

Środki zaskarżenia	596
1. Uwagi wprowadzające.....	596
2. Dwuinstancyjność postępowania karnego	602
3. Wymagania formalne środków zaskarżenia.....	603

4. Środki odwoławcze i postępowanie odwoławcze	605
4.1. Ogólne wymagania stawiane środkom odwoławczym	605
4.2. Podstawy (przyczyny) odwoławcze	609
4.3. Granice kontroli odwoławczej	611
5. Apelacja i postępowanie apelacyjne	614
5.1. Charakterystyka apelacji	614
5.2. Postępowanie apelacyjne	619
5.3. Wyrok sądu odwoławczego	623
5.3.1. Orzeczenie aprobacyjne	623
5.3.2. Orzeczenie reformatoryjne	623
5.3.3. Orzeczenie kasatoryjne	625
6. Zażalenie i postępowanie zażaleniowe	626
7. Kasacja i postępowanie kasacyjne	632
8. Wznowienie postępowania sądowego	639
9. Skarga na wyrok sądu odwoławczego	648
10. Skarga nadzwyczajna do Sądu Najwyższego	652
Literatura	656

Rozdział XV

Postępowania szczególne	662
1. Uwagi wprowadzające	662
2. Postępowanie prywatnoskargowe	663
3. Postępowanie nakazowe	672
4. Postępowanie przyspieszone	674
Literatura	677

Rozdział XVI

Postępowania następcze	679
1. Podjęcie postępowania warunkowo umorzonego	679
2. Postępowanie ułaskawieniowe	680
3. Postępowanie w przedmiocie odszkodowania i zadośćuczynienia za niesłuszne skazanie oraz tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie	684
4. Postępowanie w przedmiocie orzekania kary łącznej	688
Literatura	690

Rozdział XVII

Postępowanie karne międzynarodowe	693
1. Uwagi wprowadzające	693
2. Immunitety osób należących do przedstawicielstw dyplomatycznych i urzędów konsularnych państw obcych	698
3. Pomoc prawna i doręczenia w sprawach karnych w stosunkach międzynarodowych	700

4. Zatrzymanie dowodów i zabezpieczenie mienia w ramach współpracy między państwami członkowskimi Unii Europejskiej	705
5. Ekstradycja.....	706
6. Europejski nakaz dochodzeniowy (END).....	711
7. Przejęcie i przekazanie ścigania karnego	716
8. Europejski nakaz aresztowania.....	717
9. Wykonanie środka zapobiegawczego oraz orzeczenia wydanego w celu zapewnienia prawidłowego toku postępowania	725
10. Przejęcie i przekazanie orzeczeń do wykonania	728
11. Wykonanie orzeczeń o charakterze pieniężnym i o kosztach postępowania	732
12. Wykonanie orzeczenia w przedmiocie przepadku	734
13. Wystąpienie o wykonanie kary pozbawienia wolności.....	736
14. Wykonanie orzeczenia karnego związanego z poddaniem sprawcy próbie	738
15. Wykonanie europejskiego nakazu ochrony.....	741
16. Współpraca z Międzynarodowym Trybunałem Karnym	743
Literatura	745

Rozdział XVIII

Koszty procesu karnego	748
1. Pojęcie kosztów procesu karnego	748
2. Koszty pomocy prawnej udzielonej z urzędu	753
3. Koszty udziału świadka w procesie karnym.....	753
4. Koszty udziału biegłego w procesie karnym.....	755
5. Zwolnienie od kosztów sądowych	758
6. Zasądzenie kosztów procesu	759
7. Koszty postępowania odwoławczego i kasacyjnego	761
Literatura	763
Przykład wyroku sądu okręgowego	765
Przykład uzasadnienia wyroku na formularzu urzędowym	769
Przykład apelacji od wyroku sądu pierwszej instancji	789
Wykaz tablic	797
Wykaz tabel	799
Wykaz wzorów	800

OD AUTOREK

Oddawany do rąk Czytelnika podręcznik jest już piątym, uzupełnionym i poprawionym jego wydaniem. Głęboka reforma prawa karnego procesowego dokonana w 2015 r. zmieniła zasadniczo kształt postępowania karnego nadany mu ustawą – Kodeks postępowania karnego uchwaloną w 1997 r. Już po kilku miesiącach obowiązywania nowych przepisów, w 2016 r., w ramach tzw. nowelizacji nastąpił jednak częściowy powrót do stanu prawnego sprzed reformy. Zakres zmian oraz ich charakter prowadzą do stwierdzenia, że z punktu widzenia normatywnego mamy obecnie do czynienia z zupełnie nowym modelem procesu karnego. Nie odpowiada on wcześniejszym założeniom i wyznaczonemu przez nowelizacje z 2013 i 2015 r. kierunkowi zmian, którym towarzyszyło hasło „ku kontradycyjnności” procesu karnego. Nie jest także kopią stanu prawnego sprzed 1.07.2015 r. Przeprowadzona w 2016 r. przebudowa modelu polskiego procesu karnego odpowiada raczej idei powrotu do zwiększonej roli sądu i „inkwizycyjności” postępowania karnego. Zakres i dynamika zmian dokonywanych w obrębie prawa karnego procesowego w latach 2018–2020 oraz konieczność uwzględnienia przy jego wykładni kolejnych nowelizacji bądź nowych rozwiązań wprowadzonych innymi powiązаныmi aktami prawnymi wymagają zatem ponownego opracowania zagadnień podstawowych pozwalających na opis aktualnego modelu polskiego procesu karnego – także w perspektywie ciągle zmieniającego się otoczenia normatywnego.

W piątym wydaniu podręcznika również zwrócono uwagę na te konstrukcje i instytucje procesowe, które charakteryzują współczesny proces karny. Są wśród nich i takie, które znane były wcześniej prawu polskiemu, a powróciły po „nowelizacji” Kodeksu postępowania karnego w 2016 r. bądź zostały zmienione w wyniku dalszych jego zmian w latach 2017–2018, a następnie 2019–2020, współtworząc aktualnie nową procedurę karną. Uwzględnione zostały duże zmiany dokonane tzw. nowelizacją z 19.07.2019 r., a także te nowelizacje, które wynikają z ustaw uchwalonych w związku z walką z COVID-19, zwanych antycovidowymi lub tarczami antykryzysowymi; np. tarcza 4.0, gdzie wśród wielu zmian w różnych aktach prawnych ukryte zostały również zmiany w Kodeksie postępowania karnego. W różnych miejscach podręcznika czynione są odwołania porządkujące, których zadaniem jest poinformowanie Czytelnika, jak zmieniał się na przestrzeni lat 2015–2020 stan prawny w danej kwe-

stii. Znalazło się również miejsce na omówienie wielu nowych zagadnień, a także tych już znanych, lecz ujętych odmiennie niż czyniono to dotąd w opracowaniach tego rodzaju. Zamiarem autorek jest pokazanie pewnych tendencji rozwojowych polskiego procesu karnego, w tym zwłaszcza wskazanie na rolę poszczególnych stadiów procesu karnego, dualizm modelu orzekania w sprawach karnych, poszerzanie nurtu orzekania konsensualnego i jego konsekwencje procesowe oraz ujęcie postępowania dowodowego w nurcie kontradiktoryjnego orzekania na rozprawie. Szczególnie dużo uwagi poświęcono problematyce zasad procesowych, które mają istotny wpływ na konstrukcję procesu, pozycję jego uczestników oraz role, jakie w nim odgrywają. To do nich wielokrotnie czynione są odwołania podczas prezentacji zarówno poszczególnych instytucji procesowych, jak i przebiegu procesu.

Podręcznik był pisany z myślą o studentach, stąd liczne przykłady, wzory oraz zestawienia tabelaryczne, jak również – mające na celu przybliżenie praktyki stosowania prawa – dane statystyczne. Mają one w zamyśle autorek pomóc w poznaniu i przyswojeniu omawianych kwestii karnoprosesowych. Ujęcie modelowe, wskazywanie powiązań i zależności tego skomplikowanego przebiegu prawnego, jakim jest proces karny, mogą jednak zainteresować także aplikantów do zawodów prawniczych, a nawet praktyków, którzy w prosty sposób mogą się zapoznać z aktualnym modelem postępowania karnego. Zaprezentowane wzory decyzji procesowych zostały zanonimizowane.

W podręczniku uwzględniono stan prawny na 25.10.2020 r.

Lublin–Poznań, październik 2020 r.

Rozdział I

ZAGADNIENIA OGÓLNE

1. Pojęcie prawa karnego procesowego

Wraz z prawem karnym materialnym i prawem karnym wykonawczym prawo karne procesowe należy do szeroko pojętego **prawa represyjnego**, którego istotą jest **oparcie odpowiedzialności na zasadzie winy** oraz **możliwość stosowania środków z istoty swej dolegliwych dla sprawcy**. Istnienie tych dwóch elementów powoduje, że do prawa represyjnego zalicza się również prawo dyscyplinarne (odpowiedzialność dyscyplinarną).

W nieco węższym ujęciu **prawo karne procesowe jest jedną z dziedzin ogólnie ujmowanego prawa karnego**, tworzonego przez prawo karne materialne, prawo karne procesowe oraz prawo karne wykonawcze.

Prawo karne procesowe to:

zespół norm prawnych regulujących proces karny, uprawnienia i obowiązki jego uczestników, a także tryb i formy dokonywania czynności procesowych.

O ile materialne prawo cywilne realizuje się poza procesem cywilnym, a więc jest **samowykonalne**, o czym można się przekonać codziennie, np. zawierając umowę sprzedaży, użyczenia albo transportu, o tyle **prawo karne materialne może się realizować wyłącznie poprzez proces karny**.

Normy prawa karnego materialnego regulujące podstawy odpowiedzialności karnej, typy przestępstw oraz konsekwencje prawne czynów typizowanych jako przestępstwa nie mogą być zastosowane bez norm karnoprosesowych określających sposób ich realizacji, zgodnie z zasadą *nulla poena sine processu*.

Prawo materialne oddziałuje na zakres uregulowań prawa procesowego, które powinno być do niego ściśle dostosowane. W równym stopniu prawo karne procesowe wpływa na prawo karne materialne, chociażby przez to, że ustawodawca, tworząc nowy typ przestępstwa (kryminalizując jakieś zachowanie), musi uwzględnić możliwość udowodnienia tego przestępstwa środkami dostępnymi w procesie karnym, w przeciwnym razie nie będzie można wyegzekwować zakazu.

Wzajemna zależność obu tych dziedzin prawa jest bardzo silna, gdyż obie tworzą część jednego ogólnego systemu prawa karnego. Ma to także swoje uzasadnienie historyczne. Zarówno **Constitutio Criminalis Carolina z 1532 r.**, jak i **Constitutio Criminalis Theresiana z 1768 r.** zawierały normy materialne i procesowe, a trwałe rozdzielenie przepisów karnomaterialnych od procesowych przyniósł dopiero wiek XIX.

Konieczne jest także podkreślenie, że **normy prawa karnego materialnego mają charakter pierwotny w stosunku do norm procesowych**. Przepisy prawa karnego procesowego, które odgrywają rolę służebną w stosunku do przepisów karnomaterialnych, funkcjonują wyłącznie dlatego, że prawo karne materialne stanowi dla nich właściwy punkt odniesienia. Oznacza to, że:

w przypadku kolizji w interpretacji przepisów prawa materialnego i procesowego pierwszeństwo powinny uzyskać normy prawnomaterialne, chyba że z norm procesowych wyraźnie wynika co innego.

Na tym tle niezwykle istotne staje się ustalenie charakteru normy prawnej zawartej w przepisie, zwłaszcza że **umieszczenie danego przepisu w ustawie regulującej prawo karne materialne nie przesądza jeszcze o jego materialnoprawnym charakterze**. W Kodeksie karnym poza normami materialnymi znajdują się normy:

- 1) **procesowe** (np. art. 66–68 k.k. – warunkowe umorzenie postępowania karnego);
- 2) **prawnokarno-wykonawcze** (np. art. 77–81 k.k. – warunkowe przedterminowe zwolnienie);
- 3) **materialno-procesowe, inaczej zwane mieszanymi** (np. art. 45 k.k., zawierający nie tylko domniemanie posiadania przez sprawcę rzeczy pochodzącej z przestępstwa, lecz również zasady ciężaru dowodowego).

Podobnie w prawie karnym procesowym można znaleźć różnego rodzaju normy prawne, **nie wszystkie bowiem przepisy Kodeksu postępowania karnego mają jednolitą, procesową naturę**. Przykładowo, mieszany, tj. materialno-procesowy, charakter ma zawarta w art. 49 § 1 i 2 k.p.k. definicja pokrzywdzonego.

Ustalenie charakteru normy prawnej jest niezwykle istotne, ponieważ musi być ona stosowana według reguł rządzących dziedziną, do której się ją zalicza.

Konsekwencje wskazanej powyżej reguły są najbardziej widoczne w przypadku **analogii**, stanowiącej sposób wykładni przepisów, która jest niedozwolona w prawie karnym materialnym, ale tylko w odniesieniu do norm o ściśle materialnym charakterze, to jest regulujących podstawy odpowiedzialności, typy przestępstw i zagrożenie karą¹. W prawie karnym procesowym natomiast **analogia jest dopuszczalna, jeżeli nie dotyczy norm z istoty swej niekorzystnych dla oskarżonego i nie powoduje ograniczenia praw i wolności człowieka** (jak np. środki przymusu). Jeśli więc przepis uregulowany w prawie karnym materialnym ma **charakter procesowy**, to w odniesieniu do niego **dopuszczalne jest zastosowanie analogii**, nawet jeżeli znajduje się w Kodeksie karnym, a nie w Kodeksie postępowania karnego lub innej ustawie procesowej.

2. Funkcje prawa karnego procesowego

Prawo karne procesowe nie jest zbiorem dowolnie ukształtowanych norm prawnych, lecz pełni w procesie karnym kilka istotnych funkcji, które wpływają na jego kształt. Do funkcji tych zaliczamy:

- 1) funkcję **porządkującą**;
- 2) funkcję **dynamizującą**;
- 3) funkcję **prakseologiczną**;
- 4) funkcję **prawnomaterialną**;
- 5) funkcję **gwarancyjną**.

Funkcja porządkująca oznacza, że prawo karne procesowe wyznacza porządek czynności procesowych (kolejność ich dokonywania), zakres uprawnień i obowiązków uczestników procesu karnego oraz role, jakie mogą przyjmować, a także formę czynności dokonywanych przez te podmioty, dzięki czemu proces karny może się toczyć bez przeszkód.

Funkcja dynamizująca prawa karnego procesowego realizowana jest przez normy regulujące terminy procesowe wyznaczające maksymalne okresy dokonywania czynności procesowych przez uczestników procesu karnego. Ich zadaniem jest zapewnienie, by proces karny przebiegał dynamicznie i harmonijnie. **Bezskuteczny wpływ terminów** powoduje, że staje się możliwe **wywołanie skutku określonej czynności**, lub **otwiera drogę do dokonania kolejnej czynności** (np. bezskuteczny wpływ terminu do wniesienia apelacji powoduje uprawomocnienie się wyroku sądu pierwszej instancji, z kolei wniesienie apelacji w terminie ustawowym pozwala na przeniesienie postępowania do drugiej instancji).

¹ Niekiedy ustawodawca dopuszcza jednak częściową analogię, gdy posługuje się w przepisie klauzulami generalnymi, takimi jak: „w szczególności” (art. 16 k.k., regulujący przygotowanie do przestępstwa) czy „w inny sposób”.

Funkcja prakseologiczna, zwana także **celowościową** lub **instrumentalną**, oznacza, że prawo karne procesowe, ukształtowane w toku historycznego rozwoju, jest tak skonstruowane, by jak **najskuteczniej realizować cele** postępowania karnego. Cele te określone zostały w art. 2 § 1 k.p.k. i obejmują doprowadzenie do tego, by:

- 1) sprawca przestępstwa został wykryty i pociągnięty do odpowiedzialności karnej, a osoba niewinna nie poniosła tej odpowiedzialności;
- 2) przez trafne zastosowanie środków przewidzianych w prawie karnym oraz ujawnienie okoliczności sprzyjających popełnieniu przestępstwa osiągnięte zostały zadania postępowania karnego nie tylko w zwalczaniu przestępstw, lecz również w zapobieganiu im oraz w umacnianiu poszanowania prawa i zasad współżycia społecznego;
- 3) zostały uwzględnione prawnie chronione interesy pokrzywdzonego przy jednoczesnym poszanowaniu jego godności,
- 4) rozstrzygnięcie sprawy nastąpiło w rozsądnym terminie.

Zapewnienie, by sprawca został wykryty i pociągnięty do odpowiedzialności karnej, a osoba niewinna nie poniosła tej odpowiedzialności, określane jest w doktrynie jako **dyrektywa trafnej reakcji karnej**. Stanowi ona pierwszoplanowy cel postępowania karnego.

Obowiązek poszanowania godności pokrzywdzonego wyrażony w art. 2 § 1 pkt 3 k.p.k. stanowi *novum* w przepisach Kodeksu postępowania karnego, choć nie oznacza to, że wcześniej organy procesowe były zwolnione z obowiązku poszanowania godności pokrzywdzonego. Obowiązek taki wynikał chociażby z art. 30 Konstytucji RP, który stanowi, że przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych. Obecna regulacja, wprowadzona ustawą z 28.11.2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (Dz.U. z 2015 r. poz. 21), dostosowuje polskie regulacje karnoprosesowe do przepisów dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z 25.10.2012 r. ustanawiającej normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępującej decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW (Dz.Urz. UE L 315, s. 57).

Funkcja prawnomaterialna wynika ze służebnej w stosunku do prawa karnego materialnego roli prawa karnego procesowego. Jego zadaniem jest **zapewnienie realizacji norm prawnomaterialnych**. Jak już była o tym mowa wyżej, wzajemne zależności pomiędzy obiema dziedzinami prawa karnego procesowego **nie mają jednak charakteru jednokierunkowego**, nie tylko bowiem prawo karne materialne wpływa na kształt prawa procesowego, lecz również **prawo karne procesowe ma wpływ na realizację prawa materialnego**. Szczególnie widoczna jest ta zależność w przepisach Kodeksu postępowania karnego regulujących **zakazy dowodowe**, przez które należy rozumieć zakaz dowodzenia określonej tezy dowodowej jakimikolwiek lub niektóry-

mi środkami dowodowymi (zob. szerzej rozdział III „Naczelne zasady procesu karnego”, podpunkt 2.1., poświęcony zasadzie prawdy).

Przykład

Artykuł 178 pkt 2 k.p.k. zakazuje przesłuchiwania w charakterze świadka duchownego co do faktów, o których dowiedział się w czasie spowiedzi. Załóżmy, że sprawca zabójstwa wyznał w czasie spowiedzi duchownemu, że zabił człowieka, a nawet podał szczegóły zbrodni. Przyjmijmy także, że organ procesowy nie dysponuje żadnym innym dowodem. Istniejący zakaz dowodowy uniemożliwia organom procesowym dowodowe wykorzystanie informacji na temat przestępstwa, którą duchowny pozyskał w czasie spowiedzi, a to w rezultacie uniemożliwi pociągnięcie sprawcy zabójstwa do odpowiedzialności karnej, jeśli nie znajdą się inne dowody.

Funkcja gwarancyjna oznacza, że normy prawa karnego procesowego zapewniają ochronę praw człowieka oraz konstytucyjnych praw i wolności uczestników procesu karnego przed arbitralną, to jest nadmierną i bezprawną ingerencją organów procesowych w te prawa, a jednocześnie wyznaczają granice dopuszczalnego działania organów procesowych ingerujących w prawa człowieka. Ta funkcja najwyraźniej widoczna jest w przepisach regulujących środki przymusu. Dla przykładu stosowanie tymczasowego aresztowania jest dopuszczalne tylko po spełnieniu przesłanek określonych w art. 249 i 258 k.p.k.

Poza wskazanymi wyżej funkcjami niekiedy wymienia się jeszcze inne, które mają charakter uzupełniający (akcesoryjny). Należą do nich:

- 1) **funkcja regulacji stosunków pomiędzy poszczególnymi uczestnikami procesu karnego;**
- 2) **funkcja eliminowania konfliktów pomiędzy stronami procesowymi** (np. przepisy o mediacji czy postępowaniu prywatnoskargowym);
- 3) **funkcja wychowawcza**, odnosząca się do oskarżonego;
- 4) **funkcja dyscyplinująca**, która polega na tym, że przepisy prawa karnego procesowego wymuszają spełnienie obowiązków procesowych nałożonych na uczestników procesu (np. kary porządkowe).

Funkcji prawa karnego procesowego nie należy utożsamiać z **funkcjami procesowymi** rozumianymi jako **rodzaj działalności procesowej realizowanej przez uczestników procesu karnego w ramach pełnionych przez nich ról procesowych** (tj. funkcji oskarżania, obrony i sądenia) (szerzej na ten temat w poświęconym zasadzie kontradyktoryjności podpunkcie 2.8. w rozdziale III).

W podręczniku przedstawiono współczesny model postępowania karnego w kształcie nadanym mu przez nowelizację Kodeksu postępowania karnego z lat 2019–2020, w tym wynikające z tzw. ustaw antycovidowych.

Autorki uwzględniły również zmiany związane z reformą prawa karnego procesowego dokonane w latach 2015–2018 oraz ostatnie nowelizacje powiązanych aktów prawnych, m.in. ustaw – Kodeks karny, Prawo o ustroju sądów powszechnych, Prawo o prokuraturze oraz ustawy o Sądzie Najwyższym, a także orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego i Sądu Najwyższego, wpływające na wykładnię i stosowanie przepisów prawa karnego procesowego.

Podręcznik zawiera m.in.:

- szczegółową analizę najistotniejszych instytucji karnoprosesowych;
- prezentację modelu i przebiegu procesu karnego w powiązaniu z naczelnymi zasadami procesowymi;
- wzory najważniejszych pism procesowych i orzeczeń wydawanych w postępowaniu karnym wraz z ich uzasadnieniami;
- krótkie kazusy z rozwiązaniami ułatwiające opanowanie wiedzy z omawianej dziedziny;
- liczne wykresy i zestawienia ułatwiające zrozumienie przebiegu procesu karnego.

Publikacja jest przeznaczona dla studentów prawa, aplikantów zawodów prawniczych oraz osób przygotowujących się do egzaminów na aplikację. Może być przydatna również dla praktyków: sędziów, prokuratorów, asesorów, referendarzy sądowych, adwokatów i radców prawnych chcących poszerzyć swoją wiedzę na temat aktualnego modelu procesu karnego.

Katarzyna Dudka – profesor doktor habilitowany nauk prawnych, kierownik Katedry Postępowania Karnego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie; członek m.in. Komisji Prawniczej Polskiej Akademii Nauk Oddział w Lublinie, rzecznik dyscyplinary Ministra Nauki i Edukacji; Rzecznik Praw Akademickich UMCS, radca prawny; przez wiele lat była profesorem Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości; autorka ponad 100 publikacji z zakresu postępowania karnego, prawa karnego i praw człowieka oraz wielu raportów IWS na temat praktyki stosowania prawa przez polskie organy wymiaru sprawiedliwości.

Hanna Paluszkiewicz – profesor doktor habilitowany nauk prawnych, kierownik Katedry Prawa Karnego i Postępowania Karnego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Zielonogórskiego; wieloletni pracownik naukowy Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; wiceprzewodnicząca Komisji Dyscyplinarnej Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, członek Komisji Dyscyplinarnej ds. nauczycieli akademickich przy Radzie Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego; radca prawny; autorka blisko 200 opracowań naukowych oraz dydaktycznych z zakresu prawa karnego procesowego.

LEXOTEKA
więcej niż podręcznik

Poszukaj pozostałych podręczników
dostępnych online

www.lexoteka.pl



ISBN 978-83-8223-292-9



ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUEWER.PL

WWW.PROFINFO.PL

CENA 79 ZŁ (W TYM 5% VAT)